

Шовкун-Заблоцька Людмила В.

кандидат економічних наук, доцент
кафедра економіки та бізнесу
Державний біотехнологічний університет
вулиця Алчевських, 44, Харків, Україна
e-mail: shovkun.zahar@ukr.net
ORCID:0000-0001-8148-2336

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР У СФЕРІ АГРОБІЗНЕСУ

Shovkun-Zablotska Lyudmila V.

candidate of economic sciences, associate professor
Department of Economics and Business
State Biotechnological University
44 Alchevskikh Street, Kharkiv, Ukraine
e-mail: shovkun.zahar@ukr.net
ORCID:0000-0001-8148-2336

THE MECHANISM FOR FORMING THE COMPETITIVENESS OF BUSINESS STRUCTURES IN THE AGRIBUSINESS SPHERE

Анотація. У статті досліджено теоретико-методологічні та науково-практичні аспекти процесу формування конкурентоспроможності підприємств агробізнесу. Враховуючи результати аналізу історичної трансформації наукової думки у сфері конкуренції та конкурентоспроможності, виділено етапи розвитку теорії конкурентоспроможності підприємств. Розглянуто структурнофункціональну модель формування конкурентоспроможності підприємства агробізнесу, яка формалізує процес трансформації складових його наявного ресурсного потенціалу та їх комбінуванні під впливом інституціонального середовища конкуренції. Проаналізовано класифікацію чинників конкурентоспроможності, що враховує закономірності процесу її формування та ґрунтується на таких класифікаційних ознаках, як характер участі чинників у створенні конкурентних переваг і сфера їх виникнення. Обґрунтовано концепцію управління конкурентоспроможністю, що охоплює його принципи, функції та механізм. До механізму управління конкурентоспроможністю включено методи, інструменти, важелі та стимули з цілеспрямованого впливу на господарську діяльність підприємства з метою створення стійких конкурентних переваг. Досліджено науково-методологічні положення проведення дослідження процесу формування конкурентоспроможності підприємств агробізнесу, які враховують особливості функціонування суб'єкта агробізнесу, а також ступінь і характер впливу зовнішніх та внутрішніх чинників конкурентоспроможності. До процесу дослідження конкурентоспроможності підприємства віднесено такі методичні процедури як комплексна діагностика конкурентоспроможності і аналіз зовнішніх умов. Доведено, що вибір методики оцінювання рівня конкурентоспроможності має ґрунтуватись на особливостях інформаційного забезпечення підприємств агробізнесу. У разі доступу до даних про конкурентів для оцінювання конкурентоспроможності рекомендується використовувати багатовимірні методи, зокрема методи головних компонент і таксономічного

аналізу. В іншому випадку доцільним є застосування методів інтегрального і експертного оцінювання.

Ключові слова: агробізнес, підприємство, конкурентоспроможність, механізм формування, управління, агропромисловий сектор, сільськогосподарська продукція, ресурсний потенціал, людський капітал.

Abstract. The article examines the theoretical-methodological and scientific-practical aspects of the process of forming the competitiveness of agribusiness enterprises. Taking into account the results of the analysis of the historical transformation of scientific thought in the field of competition and competitiveness, the stages of development of the theory of competitiveness of enterprises are highlighted. The structural-functional model of the formation of the competitiveness of an agribusiness enterprise is considered, which formalizes the process of transformation of the components of its existing resource potential and their combination under the influence of the institutional environment of competition. The classification of competitiveness factors is analyzed, which takes into account the regularities of the process of its formation and is based on such classification features as the nature of participation of factors in creating competitive advantages and the scope of their occurrence. The concept of competitiveness management, covering its principles, functions and mechanism, is substantiated. The competitiveness management mechanism includes methods, tools, levers and incentives 3 of purposeful influence on the economic activity of the enterprise in order to create sustainable competitive advantages. The scientific and methodological provisions of the study of the process of forming the competitiveness of agribusiness enterprises, which take into account the peculiarities of the functioning of the agribusiness entity, as well as the degree and nature of the influence of external and internal factors of competitiveness, have been studied. The process of studying the competitiveness of an enterprise includes such methodical procedures as comprehensive diagnostics of competitiveness and analysis of external conditions. It is proved that the choice of the methodology for assessing the level of competitiveness should be based on the features of the information support of agribusiness enterprises. When accessing competitor data, it is recommended to use multivariate methods, including principal component and taxonomic analysis methods, to assess competitiveness. Otherwise, it is advisable to use integral and expert evaluation methods.

Key words: agribusiness, enterprise, competitiveness, formation mechanism, management, agro-industrial sector, agricultural products, resource potential, human capital.

JEL codes: M 1; M 2; Q1; O1; O4.

Постанова проблеми. Агропромисловий сектор відіграє критичну роль у економіці багатьох країн, включаючи Україну. Він є основним джерелом продукції сільськогосподарських культур та продуктів харчування. Важливі економічні, соціальні та екологічні аспекти пов'язані із розвитком агропромислового сектору в сучасному світі. Розвиток агропромислового сектору пов'язаний з численними викликами, такими як зміни клімату, ріст населення, глобальна конкуренція, а також питання щодо сталості та екологічної відповідальності. Тому сучасні технології та сталий розвиток важливі для забезпечення ефективності та сталості цієї галузі. Виробнича база агропромислової сфери спирається на розгалужену інфраструктурну мережу та систему науково-дослідного забезпечення її розвитку. Інфраструктурна мережа, науково-дослідний сектор, система освіти, технологічна структура — деякі аспекти системи агропромислового сектору. Асоціація України з Європейським Союзом (ЄС) дійсно має значний вплив на агропромисловий сектор України та вимагає реформ та адаптації для відповід-

ності європейським стандартам і конкурентоспроможності на світовому ринку. А саме: перерозподіл землі і власності; приватизація і реструктуризація, кооперація; ринкові методи господарювання, доступ до європейського ринку, додаткові стандарти і вимоги. Забезпечення конкурентних відносин і регулювання в аграрному секторі допоможе створити сталий та ефективний агропромисловий сектор, який буде сприяти економічному розвитку країни і забезпечувати якісні продукти для внутрішнього і світового ринків.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження проблеми конкурентоспроможності мають широкий діапазон. Теоретичним надбанням є наукові праці вчених-економістів різних часів: А. Сміта, Д. Рікардо, А. Курно, Е. Хекшера, Б. Оліна, Е. Чемберліна, Ф. Хайека, М. Портера, І. Ансоффа, А. Томпсона, А. Стрікланда, Р. Фатхутдінова та інших. Але, на жаль, результати зарубіжних досліджень проблем конкурентоспроможності неможливо в повному обсязі впровадити у вітчизняну економіку. В Україні проблему конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств досліджують відомі науковці, як В. Андрійчук, І. Гришовий, С. Кваша, С. Дем'яненко, І. Кириленко, О. Могильний, Т. Осташко, О. Шубравська, В. Зіновчук, Б. Пасхавер, П. Саблук, Г. Черевко, В. Юрчишин та інші.

Методика дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є системно-синергетичний підхід до пізнання закономірностей формування, використання та утримання конкурентних переваг, що ґрунтується на поданні діяльності підприємств агробізнесу у вигляді цілісної системи, компоненти якої, взаємодіючи між собою та із зовнішнім середовищем, забезпечують створення нової системної властивості — конкурентоспроможності. Ретроспективний метод використано у дослідженні еволюції теорії конкурентоспроможності підприємств. Застосувавши методи індукції та операціоналізації понять, доповнено понятійний апарат теорії конкурентоспроможності підприємств агробізнесу і обґрунтовано стратегічні напрями забезпечення стійких конкурентних позицій суб'єктів агробізнесу. Економіко-статистичний і монографічний методи використано у процесі аналізу сучасного стану та ефективності діяльності вітчизняних підприємств агробізнесу. На основі методу кореляційно-регресійного аналізу визначено ступінь і характер впливу основних чинників на конкурентоспроможність виробників сільськогосподарської продукції. Порівняльну оцінку реалізації конкурентного потенціалу підприємств агробізнесу проведено на базі методу аналізу. За допомогою методів таксономічного аналізу, аналізу головних компонент, експертного, інтегрального та рейтингового оцінювання здійснено кількісну оцінку рівня конкурентоспроможності підприємств із різним доступом до інформації про конкурентів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на детальні дослідження вище перелічених науковців залишаються недостатньо вивчені глибокі системні трансформації зовнішніх і внутрішніх умов ведення агробізнесу, які зазвичай мають хаотичний і невизначений характер, а також стрімкий розвиток методів економічних досліджень зумовлюють необхідність узгодження існуючих теоретико-методологічних підходів формування стійких конкурентних переваг із сучасними економічними реаліями. Нечітко сформульованими та недостатньо обґрунтованими залишаються системоутворюючі

принципи і закономірності перетворення першоджерел конкурентоспроможності у стійкі конкурентні переваги. Поглиблення потребує інструментарій забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств різних за внутрішніми та зовнішніми умовами функціонування.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних положень і практичних рекомендацій щодо механізму формування та утримання конкурентоспроможності підприємств агробізнесу, використання яких сприятиме забезпеченню однорідності умов функціонування та розвитку різних за організаційно-правовим статусом, розміром і ресурсним потенціалом суб'єктів агробізнесу, а також зміцненню їх ринкових позицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. виправдовуючи потребу в підвищенні конкурентоспроможності України, дійсно, можна надати кілька ключових аргументів: залежність від світових ринків, торговельний баланс, привабливість іноземних інвестицій, створення нових робочих місць, інновації та розвиток, інтеграція в міжнародні організації [1]. Реформування інституцій та покращення підприємницького середовища є важливими кроками у досягненні цієї мети. Для досягнення цієї мети можна вжити кілька заходів: підвищення якості продукції, підвищення продуктивності, диверсифікація виробництва, впровадження екологічно чистого виробництва, розвиток ланцюгів поставок, підтримка уряду, освіта та дослідження. В сучасних умовах, наріжними каменями конкурентоспроможності є технологічна перевага, людський капітал, інфраструктура, науковий потенціал, бізнес-середовище, ефективність виробництва, здатність до міжнародного співробітництва. Ці фактори ідеально доповнюють один одного і часто взаємозалежні. Розвинуті країни зазвичай інвестують у всі аспекти конкурентоспроможності, що допомагає їм залишати конкурентів.

Україна має значний потенціал для розвитку конкурентоспроможних галузей і товарів. Зростаюча увага до якості та інновацій може сприяти розвитку ефективних стратегій для виходу на міжнародні ринки і конкурентного позиціонування українських товарів. Тому сучасними джерелами національної конкурентної переваги є інноваційна та підприємницька діяльність, що ґрунтується на знаннях, що генеруються програмними продуктами та інформаційними технологіями (Інтернет, бази даних, телекомунікації тощо). Однією з передумов для того, щоб Україна стала на шлях конкурентоспроможного розвитку, є вивчення та прийняття досвіду країн ЄС та інших розвинутих країн у реалізації політики підвищення економічної конкурентоспроможності. Якщо розглядати поточну діяльність українських підприємств на міжнародному ринку, то можна сказати, що експортне ім'я українських товарів є дуже обмеженим: наша продукція з'являється більшою мірою на ринках, де панує цінова конкуренція, тобто на таких ринках: сировина та стандартизовані партії готової продукції. Сьогодні в Україні перехід від торгівлі сировиною та напівфабрикатами до торгівлі товарами з високою доданою вартістю (тобто високотехнологічною продукцією) відбувається дуже повільно. Сучасна тенденція розвитку світового ринку показує, що він переходить від цінової конкуренції до нецінової конкуренції, тобто до конкуренції за технологією та рівнем якості продукції. У конкуренції на ринку збуту виграє не той, хто пропонує нижчу ціну, а той, хто

пропонує вищу якість, тому що якісніша продукція ефективніша у використанні [2]. Під міжнародною конкурентоспроможністю країни розуміється її здатність досягти певного рівня розвитку (економічного, соціального тощо) та певний потенціал для збереження цих статусів. Основою розвитку є виробництво, інфраструктура, інноваційно-технічне забезпечення, ресурси, розвиток людських ресурсів, стабільність. Глобальна конкурентоспроможність країни визначається процесом глобалізації та міжнародним поділом праці, використанням факторів виробництва, її становищем на світовому ринку. Це забезпечує здатність країни конкурувати та найкращим чином використовувати свої конкурентні переваги порівняно з іншими країнами. Слід також зазначити, що в сучасному світі глобалізація має домінуючий вплив на розвиток будь-якої країни. З одного боку, активний обмін товарами, послугами та інвестиціями через поширення інновацій у сферах технологій та менеджменту сприяє підвищенню ефективності функціонування національної економіки, з іншого — розвиток є незбалансованим, несинхронізованим і непропорційним.

Для оцінки рівня конкурентоспроможності країни на світовому рівні існує Глобальний індекс конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), який залежить від раціональності використання країною власних ресурсів. Він був створений у 2004 році в рамках Всесвітнього економічного форуму. За допомогою Індексу глобальної конкурентоспроможності можна оцінити здатність країн забезпечувати високий рівень добробуту свого населення та підтримувати ринкові відносини на належному рівні. До десятки найконкурентоспроможніших, як і в попередні роки, увійшли США, Сінгапур, Нідерланди, Німеччина, Гонконг, Швеція, Великобританія, Японія та Фінляндія. Проблеми, що обмежують конкурентоспроможність України це інфляція, корупція, політична нестабільність, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, нестабільність уряду, ускладнений доступ до фінансів, неефективна державна бюрократія, регулювання валютного ринку, недостатня освіченість працівників, погана етика робочої сили, недостатня здатність до інновацій, обмежувальне регулювання ринку праці, невідповідна якість інфраструктури, злочинність та крадіжки, низька якість охорони здоров'я. Всі ці фактори можуть впливати на підвищення собівартості товарів і послуг, ускладнюючи конкурентоспроможність на міжнародних ринках. Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу і координації заходів зі сторони держави, бізнесу та громадськості. Для покращення конкурентоспроможності України можуть бути прийняті такі заходи: боротьба з корупцією; поліпшення бізнес-середовища; розвиток освіти та інновацій; інфраструктурні проекти; заходи проти злочинності; підвищення кваліфікації робочої сили; заохочення інновацій; політична стабільність. За умови реформ та підтримки цих заходів Україна може зростати в рейтингу конкурентоспроможності та створювати сприятливі умови для економічного зростання.

Захист конкуренції та розвиток конкурентного середовища є важливими завданнями для сучасних ринків. Державна програма розвитку конкуренції на 2014-2024 роки та проект закону «Про Загальнодержавну програму розвитку конкуренції» спрямовані на розвиток конкуренції в Україні на різних ринках. Ця програма і закон мають сприяти створенню конкурентних умов на ринках і

підтримувати конкурентоспроможність в адаптація підприємств АПК до стандартів СОТ та ЄС. Ці завдання вимагають відданості та координації зусиль уряду, підприємців, громадськості та міжнародних партнерів [5].

Ці шляхи дійсно можуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності підприємств в умовах євроінтеграції та змін на міжнародних ринках, а саме: планування та управління собівартістю; підвищення якості продукції та товару; диверсифікація; моніторинг конкурентоспроможності продукції тощо. Ці підходи можуть допомогти підприємствам покращити свою конкурентоспроможність та зміцнити позиції на ринку, особливо в умовах євроінтеграції та глобалізації [6]. У контексті інтеграції України до світового економічного простору, включаючи ЄС, стратегія розвитку аграрного сектора повинна базуватися на оптимізації структури експорту аграрної продукції з урахуванням вимог продовольчої безпеки регіонів, ефективного використання виробничого потенціалу регіональних аграрних підприємств і реалізації конкурентних переваг виробництва.

Основними компонентами конкурентного середовища є кількість і якість суб'єктів відповідного сектору, включаючи реальних і потенційних виробників і продавців, а також їх фінансова, матеріально-технічна, технологічна та інформаційна база, цілі та ефективність конкурентної стратегії, маркетингової та споживчої політики тощо. Кожна галузь економіки має сильну конкуренцію, тому підприємства повинні знати про своїх конкурентів і їхні інтереси, щоб створити ефективні стратегії конкуренції, які забезпечуватимуть їм високу конкурентоспроможність. Відомо, що конкурентоспроможність є похідним від ефективності суспільного виробництва, яка знаходить свій вияв у соціально-економічному прогресі, вимірюється кількісними і якісними показниками. До них відносяться: зниження витрат виробництва, підвищення якості продукції, скорочення робочого часу. Отже, збільшити конкурентоспроможність української економіки можливо шляхом збільшення ефективності суспільного виробництва. Це передбачає необхідність наукового підходу до вивчення причин низьких темпів розвитку національної економіки та погіршення якісних показників її ефективності за роки незалежності. До базових елементів останньої можна віднести продуктивність праці, фондів віддачу або рентабельність активів, рентабельність продукції.

Аграрна галузь грає важливу роль в експортному потенціалі України. Здатність України ефективно конкурувати на світових ринках сільськогосподарської продукції може забезпечити стале збільшення експорту аграрних товарів. Важливою частиною підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору є інвестиції в модернізацію та технологічний розвиток, а також дотримання міжнародних стандартів якості та безпеки продукції. Такі заходи можуть підтримати подальший розвиток аграрного сектору та забезпечити стійкий експорт. Зменшення конкурентних переваг, пов'язаних з ціною та собівартістю, стає реальністю через зростання витрат на ресурси, працю, енергію і зміну вимог споживачів до якості та стандартів. В такому контексті інновації стають ключовим інструментом для збереження та зміцнення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Виробники сільськогосподарської продукції повинні активно інвестувати у дослідження та розвиток, співпрацювати з науко-

вими установами, інноваційними компаніями та використовувати новітні технології для забезпечення конкурентоспроможності в умовах глобального ринку.

Агроінновації, як визначені О. Котом, є ключовим фактором для підвищення конкурентоспроможності та сталості аграрного сектору. Вони об'єднують в собі наукові дослідження та практичні застосування нових знань і технологій в сільському господарстві. Успішні аграрні інновації допомагають покращити ефективність виробництва, збільшити врожайність та якість продукції, зменшити негативний вплив на навколишнє середовище та сприяють сталому розвитку сільського господарства [11, 17, 18]. Збільшення конкурентоспроможності в інноваціях вимагає комплексного підходу, включаючи стабільну економічну та політичну ситуацію, посилення інвестицій у дослідження та розробку, спрощення бюрократичних процедур та поліпшення системи освіти та підготовки висококваліфікованих кадрів [12, 19]. Інноваційний розвиток аграрної галузі не може здійснюватися без належного фінансового забезпечення. На сьогоднішній день ключовою проблемою є залучення інвестиційних ресурсів для інноваційного розвитку та їх раціональне використання, і можливості подальшого економічного зростання сільськогосподарського сектору залежать від вирішення цієї проблеми. Україна також активно залучає інвестиції, і в цьому процесі держава грає важливу роль. В Україні існує інвестиційне законодавство, яке відповідає європейським стандартам, і діють 50 міжнародних угод, спрямованих на захист і сприяння інвестиціям. Ці міжнародні угоди та акти призначені для підтримки державного управління на всіх рівнях для залучення зарубіжних інвестицій, зокрема акціонерного капіталу транснаціональних корпорацій. Вони служать локомотивом для розвитку тих секторів, які мають значний потенціал для розміщення виробничих потужностей і капіталовкладень, але ще не отримали повного розвитку.

Незважаючи на це, основним джерелом фінансування капіталовкладень залишаються власні кошти підприємств і організацій, які становлять 72,2% усіх інвестицій. Для подальшого поліпшення інвестиційного клімату в Україні на сьогоднішній день актуальним є завдання вдосконалення правової та організаційної бази для підвищення ефективності механізмів, що сприяють створенню сприятливого інвестиційного клімату та формуванню основи для збереження та підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств і вітчизняної економіки. У сучасних умовах жорсткої конкуренції перемагає той, хто вміє аналізувати постійно змінні умови господарської діяльності, створює конкурентні переваги та бореться за свої конкурентні позиції. Щоб вижити та прогресувати у цьому боротьбі, кожне підприємство повинне ставити перед собою завдання підвищення рівня конкурентоспроможності не лише своєї продукції, але й всього підприємства та його потенціалу. Науковці-економісти та практикуючі менеджери практично єдиногодушні у відзначенні того факту, що для виживання та успішної діяльності організацій у конкурентному середовищі важливо сформувати прогресивний стиль управління. Цей стиль включає досягнення сучасних підходів до управління, з акцентом на визнанні людей і людського капіталу в організаціях як найважливішого ресурсу.

Сучасні дослідження підтверджують, що стійкість розвитку економіки України залежить від якісного росту трьох компонентів загального капіталу: фізич-

ного капіталу (нагромаджені активи), природного капіталу та людського капіталу, які разом створюють основу для конкурентоспроможного розвитку економіки країни в цілому. За даними Всесвітнього банку, результати дослідження факторів економічного зростання в 192 країнах світу показують, що лише 16% економічного зростання зумовлене фізичним (нагромадженим) капіталом, 20% — природним капіталом, і головним чином (64%) — людським капіталом [13].

Підходи вчених до розуміння сутності людського капіталу можуть виявляти певні відмінності, залежно від аспектів, на яких акцентується увага дослідників. Деякі вчені визначають людський капітал як комбінацію чотирьох складових: знань і продуктивних навичок, здоров'я, мотивації та мобільності [14]. Деякі дослідники вважають за доцільне розглядати людський капітал як частину інтелектуального капіталу країни, де головною метою є створення інновацій [15]. Однак, існують інші підходи, які акцентують увагу на загальніших аспектах. Для України, яка вибрала шлях євроінтеграції, питання підвищення якості людського капіталу набуває особливого значення, оскільки європейський ринок праці встановлює високі стандарти щодо освіти, професійної підготовки, мобільності та інноваційної активності працівників. Задовольняти цим вимогам вкрай важко в умовах недостатнього інвестування в людський капітал в Україні, відставання українських підприємств у розвитку техніки та технологій, а також в сфері стимулювання праці. У сучасній економічній літературі, присвяченій питанням виживання та стратегічного успіху підприємств в умовах висококонкурентного середовища, велика увага приділяється факторам успіху підприємства, включаючи ключові та ринкові фактори успіху, а також ключові компетенції. Зокрема, сучасні швейцарські та німецькі економісти, які активно розвивають концепцію факторів успіху підприємства, розподіляють всі фактори успіху, які використовує підприємство, на дві групи: стратегічні ринкові фактори успіху та ключові компетенції. Варто відзначити, що останнім часом все більше науковців і керівників ефективно функціонуючих організацій приділяють належну увагу питанням формування компетентності, навичок та успішного управління як при підготовці кадрового резерву організацій, так і при розвитку фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів підготовки.

Однією з ключових задач, яку має вирішувати сучасна управлінська система кожного підприємства, є підвищення ефективності управління (менеджменту) на соціальному, виробничо-господарському і організаційному рівнях. Це, в свою чергу, призводить до покращення загальної ефективності діяльності самого підприємства. У контексті управління конкурентоспроможністю підприємства, ключову роль відіграє управлінський персонал. Конкурентоспроможність управлінського персоналу варто розглядати як головну складову конкурентоспроможності підприємства, як вирішальний фактор конкурентоспроможності продукції підприємства на ринку, як здатність конкурувати на ринку праці і як здатність реалізувати потенціал на конкретному підприємстві. Отже, конкурентоспроможність управлінського персоналу може бути зрозуміла через різні концептуальні підходи до її визначення:

Здатність керівників, професіоналів і фахівців генерувати ідеї, виявляти загрози, вирішувати проблеми, впроваджувати нововведення та досягати цілей. Вміння ефективно виконувати управлінські функції та приймати кваліфіковані

рішення з метою розробки, виробництва та реалізації високоякісної продукції (послуг) за максимально ефективного використання ресурсів. Отже, людський капітал визначає конкурентоспроможність підприємства та країни в цілому. В сучасних умовах конкурентоспроможність українських підприємств і країни в цілому значною мірою залежить від рівня конкурентоспроможності персоналу, особливо керівників, професіоналів і фахівців. Не лише якість робочої сили, але й здатність використовувати потенціал персоналу на практиці, а також створення сприятливих умов для розвитку і використання цього потенціалу є важливими аспектами, які впливають на конкурентоспроможність. Це означає, що інвестування в навчання та розвиток персоналу, а також створення ефективного управління інноваціями та здібностями працівників є критичними для підвищення конкурентоспроможності підприємства та країни загалом.

Висновки. Регіональна конкурентоспроможність є важливою складовою загальної конкурентоспроможності країни. Здатність регіонів розвивати та ефективно використовувати свої конкурентні переваги грає важливу роль у структурі економіки країни та сприяє підвищенню її конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Для досягнення цієї мети регіони повинні активно розвивати свої переваги, включаючи інфраструктуру, освіту, інновації та інші фактори, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності. Важливо також враховувати глобальні тенденції і розвивати стратегії, спрямовані на забезпечення сталого розвитку та ефективного використання ресурсів. Регіональна конкурентоспроможність може бути покращена завдяки співпраці між регіонами, обміну досвідом та розвитку інновацій. Україна має потенціал для розвитку своїх регіонів та підвищення їхньої конкурентоспроможності, і це може сприяти загальному економічному зростанню та успішній інтеграції в глобальну економіку. Вказані перешкоди дійсно впливають на конкурентоспроможність української економіки та сільськогосподарських підприємств. Їх подолання потребує комплексного підходу та системних реформ. Ці заходи можуть допомогти Україні подолати перешкоди для покращення конкурентоспроможності та забезпечити сталий розвиток.

Література

1. Крючкова І.В. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення: монографія. К.: Основа, 2007. 488 с.
2. Ковальська Ю.Г. Конкурентні стратегії підприємства. Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління: матеріали 4-ї міжнар. наук.-практ. конф., (Харків, 3-9 лист.2003 р.). Х., 2003. С. 79–80
3. The Global Competitiveness Report 2016-2017. URL:http://www3.weforum.org/docs/GCR20162017/05FullReport/The_Global_Competitiveness_Report_2016-2017_FINAL.pdf
4. Рейтинг глобальної конкурентоспроможності. URL: <http://reforms.in.ua/ua/news/ukrayina-u-reytingu-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2018>
5. Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України на внутрішньому і зовнішньому ринках: наук. доп. / за ред. В.М. Трегобчука, Б.Й. Пасхавера. К.: Ін-т економіки та прогнозування, 2007. 260 с.

6. Балабанова Л.В., Холод В.В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств. К.: «ВД Професіонал», 2006. 448 с.
7. Список стран по ВВП на душу населения. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>
8. Мінімальна заробітна плата серед країн світу та в Україні (динаміка та географія 2007-2017 рр. URL: <http://infolight.org.ua/content/minimalna-zarobitna-plata-sered-krayin-svitu-ta-v-ukrayini-dynamika-ta-geografiya-2007-2017-rr>.
9. Экспорт агропродукции. URL: <http://www.unn.com.ua/ru/news/1618881-ukrayina-protyagom-devyati-misyatsiv-eksportuvala-agroproduksiyi-na-10-4-mlrd-dol-minagropolitiki>;
10. Кот О.В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення. Проблеми науки. 2008. № 9. С. 30–37.
11. Прокопець Л. В. Інновації як фактор економічного зростання. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту ЧТЕІ КНТЕУ. Серія «Економічні науки». 2010. Вип. IV (40). С. 114-120.
12. The Innovation Imperative in Manufacturing: How the United States Can Restore Its Edge. URL: <http://www.nam.org/innovationreport.pdf>
13. Beyond economic growth: An introduction to sustainable development / World Bank. 2004. 280 p. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/home>
14. Людський капітал регіонів України в контексті інноваційного розвитку: моногр. / В. П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк: 2011. 308 с.
15. Україна у вимірі економіки знань / В. М. Геєць, та ін., К. Основа. 2006. 592 с.
16. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. К.: Т-во «Знання», 2001. 254 с.
17. Рябуха М.С. Конкуренція як категорія ринкових відносин та конкурентоспроможність як предмет наукових досліджень / М.С. Рябуха, А.Є. Циборіна // Вісник ХНАУ. Серія: економіка АПК і природокористування. — Харків: ХНАУ 6(2007): 96–100
18. Ponomarova M. et al. Formation and management of the development of agricultural production and processing of agricultural products and the value of food technologies // Financial & Credit Activity: Problems of Theory & Practice. 2022. Т. 4. №. 45.
19. Пономарьова М.С. Шовкун Л.В., Савельєва О.М. Економічні та правові важелі підприємництва як складника ефективного розвитку агробізнесу. Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки». 2015. С. 227–236.

Reference

1. I.V. Kryuchkova Competitiveness of the economy of Ukraine: state and prospects for improvement: monograph. К.: Osnova, 2007. 488 p.
2. Yu.G. Kovalska Competitors strategy of the enterprise. Modern problems of humanization and harmonization of management: materials of the 4th international science and practice conference, (Kharkiv, November 3-9, 2003). Kh., 2003. P. 79–80
3. The Global Competitiveness Report 2016–2017. URL: [http://www3.weforum.org/docs/GCR20162017/05FullReport/The Global Competitiveness Report 2016-2017_FINAL.pdf](http://www3.weforum.org/docs/GCR20162017/05FullReport/The%20Global%20Competitiveness%20Report%202016-2017_FINAL.pdf)
4. Global competitiveness rating. URL: <http://reforms.in.ua/ua/news/ukrayina-u-reytingu-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2018>
5. Ensuring the competitiveness of the agrarian sector of the economy of Ukraine on the domestic and foreign markets: science. add. / edited by V.M. Trehobchuk, B.Y. Paschavera К.: Institute of Economics and Forecasting, 2007. 260 p.

6. Balabanova L.V., Kholod V.V. Strategic marketing management of the competitiveness of enterprises. K.: «VD Professional», 2006. 448 p.
7. List of countries by GDP per capita. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>
8. Minimum wage among the countries of the world and in Ukraine (dynamics and geography 2007-2017). URL: <http://infolight.org.ua/content/minimalna-zarobitna-plata-sered-krayin-svitu-ta-v-ukrayini-dynamika-ta-geografiya-2007-2017-rr>.
9. Export of agricultural products. URL: <http://www.unn.com.ua/ru/news/1618881-ukrayina-protyagom-devyati-misyatsiv-eksportuvala-agroproduksiyi-na-10-4-mlrd-dol-minagropolitiki>;
10. Kot O.V. Theoretical aspects of innovative development of the agrarian sector of the economy and its organizational and economic support. Problems of science. 2008. No. 9. P. 30–37.
11. Prokopets L. V. Innovations as a factor of economic growth. Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute of the ChTEI KNTEU. Series «Economic Sciences». 2010. Issue IV (40). P. 114–120.
12. The Innovation Imperative in Manufacturing: How the United States Can Restore Its Edge. URL: <http://www.nam.org/innovationreport.pdf>
13. Beyond economic growth: An introduction to sustainable development / World Bank. 2004. 280 p. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/home>
14. Human capital of the regions of Ukraine in the context of innovative development: monograph. / V. P. Antonyuk and others; NAS of Ukraine, Institute of Industrial Economics. Donetsk: 2011. 308 p.
15. Ukraine in the dimension of knowledge economy / V. M. Geets, et al., K. Osnova. 2006. 592 p.
16. Grishnova O.A. Human capital: formation in the system of education and professional training. K.: T-vo «Znannia», 2001. 254 p.
17. Ryabukha M.S. Konkurenciya yak katehoriya rynkovykh vidnosyn ta konkurentospromozhnist' yak predmet naukovykh doslidzhen' / M.S. Ryabukha, A.YE. Tsytorsina // Visnyk KHNAU. Seriya: ekonomika APK i pryrodokorystuvannya. — Kharkiv: KHNAU 6(2007): 96–100
18. Ponomarova M. et al. Formation and management of the development of agricultural production and processing of agricultural products and the value of food technologies // Financial & Credit Activity: Problems of Theory & Practice. 2022. T. 4.– №. 45.
19. Ponomar'ova M.S. Shovkun L.V., Savel'yeva O.M. Ekonomichni ta pravovi vazheli pidpryyemnytstva yak skladnyka efektyvnoho rozvytku ahrobiznesu. Visnyk KHNAU. Seriya «Ekonomichni nauky». 2015. № 1. C. 227–236.